

muzsika

muzsika

1980. március

XXIII. évf. 3. szám

ISKOLAI ÉNEKTANÍTÁSUNK JELENÉRŐL ÉS JÖVŐJÉRŐL

1980. februári számunkban közzeltük Szabó Helga „Torzulások a kodályi zenei nevelés általános iskolai alkalmazásában” című vitaindítónak szánt írását. A cikkre igen sok reflexió érkezett, jelezve, hogy a zenésztársadalom felelősnek érzi magát esztétikai nevelésünk ügyéért. A hozzászólásokat folyamatosan közöljük, ezúttal Vargyas Lajos népzene-kutató, Eörsz László, a Nemzetközi Kodály Társaság ügyvezető titkára, Trencsényi László, a Magyar Üttörő Szövetség közművelődési és esztétikai felelőse, valamint Lukin László iskolai énektanár fejti ki véleményét.

Vargyas Lajos:

Arany János nem örült, amikor Tol-dija kötelező olvasmány lett a gimnáziumban. Félt, hogy ami tananyag-gá válik, azt nem fogják irodalomnak érezni, s nem fogják élvezni a tanulók. Mi mégis örültünk, amikor a népdal bevonult az iskolába, és az énektanítás alapjává vált. Azt reméltük, hogy az a sok szépség, amit a népdal hordoz, nem mesíti majd az ízlést, fogékonnyá tesz a jó zene iránt — s a kodályi zeneoktatási elképzelés tömegeket juttat el a zenéhez (és a magyar zenéhez).

Arany Jánosnak lett igaza — leg-alábbis nagy általánosságban. Nemegyszer elhangzott fiatalok szájából egy-egy népdal hallatán: „ezt szolmizáltuk az iskolában” — ami vagy legyintést jelentett a szegény népdalra, vagy rácsodálkozást, hogy íme, az nemcsak szolmizációs gyakorlat lehet, hanem énekelni való szépség is; nemcsak tananyag, hanem élet. Pedig Kodály célja nem a szolmizáció volt, hanem a zenei élmény. Ő azt akarta, hogy minden énekóra frissítő zenei élmény legyen a gyermekek számára, hogy azután sose szakadjon meg a kapcsolatuk a zenei szépséggel. Ezért írta „gyakorlatait”, hogy mester vezesse be a gyermeket a zenébe, hogy a „gyakorlat” is nyújtson zenei élvezetet.

Tehát régóta gennyedő sebet fakasztott ki Szabó Helga cikke. Tudjuk ugyan, hogy a jelenlegi keretekben nem lehet csodákat művelni, s reméljük, hogy Petrovics Emil parlamentbeli fellépésének meg is lesz az eredménye.

De ugyanúgy reméljük, hogy Szabó Helga kritikájának is lesz foganatja, s a rendelkezésükre álló órákat énektanáraink nagyobb haszonnal fogják majd kiaknázni.

Mert bizony a kritikát a tapasztalat igazolja. Hiába van sok kitűnő tanárunk és néhány kitűnő iskolánk, amely százakat küld a fiatalok közül a koncerttermekbe és énekkarokba, sokkal nagyobb ezrek nem jutnak el oda. Pedig eljuthatnának, ha minden úgy menne, ahogy Kodály elképzelte.

Mert ő úgy képzelte, hogy amint megtanultak egy népdalt a szolmizálás-sal — tehát feltehetőleg könnyen —, rögtön el is éneklük szöveggel, megtanulják, sőt esetleg a tanár irányításával bele is pillantanak a dal szépségébe, ki-elemzik formai tökéletességét; és még annak is kellene következnie, hogy a következő órán emlékezetből eléneklük az előzőleg tanult dalt. És ugyanígy kellene a felső fokon bálni egy-egy kétszólamú vagy háromszólamú gyakorlattal: megtanulni, mint zenét; a tudás, az előadás, a frissítő zenei élmény kedvéért. És milyen nagyszerű volna, ha legalább a feltűnőbb éneklési hibákról le lehetne szoktatni a gyermekeket, ha még „hangképzés” is folynék az énekórákon!

Minderre azonban nincs sem idő, sem felkészültség. Mert, szerintem, a bajok gyökerének kutatását nem a tanárokon kell kezdeni, hanem a tanárképzésen, a tanterven és a tankönyveken. Hogy elemezzem népdalt egy átlagos tanár, ha nem tanították rá a főiskolán? Amit a tanár nem kapott meg

(Lengyel Gábor felvétele)

a képzésben, azt nem is tudja továbbadni — kivéve, ha különleges tehetség.

Másrészt: hogy tudjon ilyen órát tartani, amikor a tanterv mást ír elő; néha keveset, néha sokat, amit betartani is éppen elég; és általában mindent megszab úgy, hogy mást nemigen lehet csinálni. Pedig nem az a jó tanterv, amely minden lépést előre kijelöl, hanem amely többféle lehetőség közt engedi választani a tanárt, hogy saját elképzelései is érvényesüljenek, illetve hogy amellet dönthessen, amit legjobban meg tud valószínűsíteni. A tanterv legyen minimalista a „kötelezőben”, hogy a tanár maximalista lehessen a megvalósításban. És ugyanilyennek kell lennie a jó tankönyvnek is: adjon többet, mint amit egy ember felhasználhat, hogy válogathasson az egyaránt jó és egyaránt fontos dolgok között. Ezt úgy kell érteni, hogy egy-egy megtanulandó jelen-ségre több példa legyen, és ezenfelül a még esetleg megtanulhatókra is többféle ajánlat. S a szakfelügyelőnek is, szerintem, ne az legyen a legfőbb szempontja, hogy a tanár követte-e az óravázlatot vagy a tanterv esedékes előírását, hanem hogy mennyire volt élményszerű az óra.

De Szabó Helgának a tankönyvekre vonatkozó kifogása a legmegérdemeltebb, legmeggondolkoztatóbb. Meg kell már egyszer mondani tankönyvíróinknak, hivatali feletteseiknek, sőt egyes közéleti embereknek is, hogy ne mindig és egyedül a racionális énen keresztül akarják nevelni valamire a gyermeket. Méghozzá kiagyalt, lelkes szövegekkel, versikékkel. Azt hiszik, hogy a nevelésnek bármiféle eredménye csakis a tudaton keresztül érhető el. Tehát tanszövegeket gyártanak különféle erkölcsi értékek „betáplálására”. A szocializ-

must például nem akkor fogja a gyermek magáénak érezni, ha erre buzdító tanszövegeket énekelgetnek vele, hanem ha minden, amit a szocialista iskolában hall, fejleszti emberségét, széperékét, ha ott élményeket kap. Vagyis, ha közvetve, érzelmein, hangulatain, élménye-in keresztül kapcsolódik mai életünkhöz. Higgyék el, hogy ez szorosabb kapcsolatot teremt, mint a buzdító versikék. Engem még a nem is „tandál”, csak hazafias Kossuth-nóta sem tudott hazafiságra, magyarsághoz való ragaszkodásra buzdítani, de a népdalok, Bartók és Kodály kórusai igen. Akkor is, ha semmit sem szóltak hazafiságról. Ugyanígy kötheti a gyermekeket is a szocializmushoz mindaz a szép, amit mai iskolánkban tanul, ha nem is szól róla közvetlenül. A szocializmus elhárít minden akadályt mindenki előtt a legmagasabb művészethez vezető úton. Ne álljanak közbe a tankönyvírók! Olyan sok remeke van a zeneirodalomnak is, a népek dalainak is, sőt most már, Kodály óta az „iskolai énekgyakorlatnak” is, hogy van miből válogatni.

Itt azonban azok is „tankönyvírói” magatartást árulnak el, akik Kodály mozgalmában buzgólkodnak. Saját termékeikkel is elő akarják mozdítani sikerét, szerintem ellenkező eredménnyel. Ha a színvonal egyre lejjebb száll, az eredmény is csökken, s a „frissítő zenei élmény”, a nagy zenével való találkozás helyett beáll az unalom. Sajnos, mennél inkább feladta valaki a maga egyéniségét Kodály körüli buzgalmában, amíg a mester élt, annál inkább ki akarja futtatni, Kodály zászlaját lobogtatva, amióta a mester halt.

Hadd szóljak utoljára a hozzám legközelebb álló problémáról. Igazán nem kerül ma már nagy fáradságba jó nép-

dalpéldákból összeállítani egy-egy tankönyvet. Nemcsak azért, mert számos kiadvány kínálja a jobbnál jobb anyagot, hanem azért is, mert a népzene-kutatók is szívesen állnak rendelkezésre akár előzetes tanácsaikkal, anyagra vonatkozó javaslataikkal, akár utólag, bírálattal — természetesen még kiadás előtt, a kéziratokat áttanulmányozva.

Jó lenne tehát mindent előről felülvizsgálni: a tanárképzést, a növendékeknek szánt anyag minőségét és céljait, a tanterveket és különösen a tankönyveket. S jó lenne, ha magasabb képzettségű pedagógusainkban is általánossá válnék az a szemlélet, hogy nem a „szolmizációs bravúrt” kell hajszolni — mondjuk egy alterált romantikus akkordot szolmizációval kifejezni —, hanem a gyors kottaolvasás megtanításával minél előbb járatossá tenni a gyermekeket a zeneirodalomban, és minél fogékonyabbá tenni őket annak élvezésére.

Eöszse László:

Szabó Helga elszomorítóan jó írása remélhetően szóra bír majd nem egy „illetékest”. Én magam — bár a kodályi gondolatnak egész életemre elkötelezettje vagyok — illetéktelenként szólhatok csak hozzá: sosem tanítottam általános iskolában.

A cikk témakörönként 31 csoportba szedi a „torzulásokat”, melyekből vagy ötvenet említ. Van-e ennyi vagy sem, melyik súlyosabb, melyik enyhébb — a vita során tisztázódik majd. Egy azonban máris bizonyos: az a gondolat, amelyik ennyi „torzulás” ellenére is fennmarad, elég erős ahhoz, hogy megtisztulva megújuljon, s a jövőben még elevenebben hasson.

Talán csak arról van szó, hogy a nagy fellendülést törvényszerűen követi az átmeneti megtorpanás. Rajtunk áll, hogy ez ne a pangás, hanem az erőgyűjtés ideje legyen, hiszen az is törvényszerű, hogy ami megáll, az visszafejlődik. Tekintsük ezért ezt a cikksorozatot kollektív önkritikának, hiszen nem egymással, hanem egymásért — pontosabban: önmagunkért — vitakozunk, és ne felejtsük, hogy nem Kodállal, sőt nem is Kodályért szállunk perbe, hanem a múlt és jelen hibáival, mulasztásaival — a következő nemzedékek tartalmasabb életéért.

Kézenfekvő, bár talán eretnek gondolat, hogy a szerkesztőség „megidéz-

hetné” a vitában magát Kodályt is: a *Visszatekintés* két kötetében majd minden „torzulás” helyreigazítására találunk jó tanácsot. De ne kíméljük meg egymást attól, hogy ki-ki maga forgasza ezeket az írásokat, hiszen így több öröme, nagyobb haszna lesz belőle. Nem beszélve arról, hogy semmi sem állt távolabb Kodálytól, mint a merev dogmatizmus: rugalmasságra, önálló gondolkodásra nevelt, állandó munkára, tanulásra buzdított. A célt kitűzte, az irányt megmutatta, de a mai kérdésekre már magunknak kell válaszolnunk, az ő tanítása szellemében.

Nem ez az első vita a zenepedagógiáról. A jó szándéknak, mely elindítja, csak örülni lehet, azzal a megjegyzéssel: ha a vita csak újabb vitába torlik, ahelyett, hogy a szükséges intézkedésekhez vezetne, aligha fog javulni a helyzet.

Van más buktató is, amit jó lenne kikerülni. Például azt, hogy elveszünk a részletekben, vagy ellenkezőleg, egyetlen mégoly fontos részkezdést állítsunk túlzottan reflektorfénybe. Az elmúlt években többször támadt olyan érzésem, hogy a kezdetben szélesen hömpölygő vita egyre inkább a különböző tantárgyaknak a magasabb óraszámért (egymás ellen) vívott harcára szűkült. Pedig nyilvánvaló, hogy valamennyi tárgy óraszámát emelni — s egyidejűleg a túlterhelés ellen küzdeni — képtelenség.

Próbáljuk ezért átfogóan, a maga teljes egységében tekinteni az oktatás-nevelés egész rendszerét, mint azt Kodály tette. Nem szükségszerű-e, hogy ugyanarra a következtetésre jussunk, mint ő, hogy tudniillik az énekóra nem növeli a túlterhelést, hanem épp ellenkezőleg, felfrissíti a tanulókat, fejleszti más irányú készségeiket, fogékony-ságukat a többi tárgy iránt?

Vagy, ha neki nem hinnénk, jusson eszünkbe Albert Einstein és Schweitzer példája: vajon az ő aktív zenélésre fordított (nem csekély) idejük—energiájuk hátráltatta-e, vagy inkább segítette egyéniségük teljes kibontakozását, tudományos eredményeik elérését?

De ha őket kivételnek vélnénk, gondoljunk éppen a Muzsikában egy tíz évvel ezelőtt megjelent interjúorozat riportalanyaira: orvosok, mérnökök, szakmájuk kiválóságai — bátran tekinthetők „mintasokaságnak” — vallottak egybehangzóan a zene szeretetét, aktív művelésének életükben, munkájukban betöltött pozitív szerepéről.